

שיטת השולחן ערוך בהשמעת קול שיר בשבת

דביר גלסר

מבוא

במאמר זה ברצוני לעיין בסוגיית השמעת קול שיר בשבת, תוך ניסיון להצביע על שיטת השולחן ערוך המיוחדת לגבי איסור זה. מתוך הדברים אדון גם בשאלה המעשית האם מותר לתופף בשינוי על השולחן בסעודת שבת.

כותב השו"ע (או"ח שלט, ג):

אין מטפחין להכות כף אל כף, ולא מספקין להכות כף על ירך, ולא מרקדין, גזירה שמוא יתקן כלי שיר. ואפי' להכות באצבע על הקרקע, או על הלוח, או אחת כנגד אחת כדרך המשוררים, או לקשקש באגוז לתינוק, או לשחק בו בזוג כדי שישתוק, כל זה וכיוצא בו אסור, גזירה שמוא יתקן כלי שיר; **ולספק כלאחר יד, מותר.**

דברי השולחן ערוך דורשים ביאור. כיצד ייתכן לומר שמותר לספק כלאחר יד, הרי זהו איסור שבות גמור המופיע במשנה?

בכדי ללבן את מהות ההיתר של השולחן ערוך, ברצוני לעיין ולפתוח סוגיה זו בהרחבה, אדון מדוע פה ישנו היתר לעשות מעשה שנאסר בשבות, בשינוי, אפילו שלא לצורך מצווה. פסיקה זו לכאורה לא עומדת בקנה אחד עם הכללים ההלכתיים המוכרים לנו. במהלך המאמר ברצוני להוכיח שישנן רמות שונות באיסור

השמעת קול שיר, ובסיום הדיון תהיה נפקא מינה הלכתית בשאלה האם מותר לתופף ולספק בשינוי בשבת.

הסוגיה בירושלמי

מקור דין זה הוא מהירושלמי (ביצה ה, ב), שם מסופר שרבי היה מטפח באחורי ידיו בשעת שמחת נישואי בנו ור' מאיר הוכיחו על כך:

ולא מטפחין ... ר' יונה וחברו, חד אמר: בשינוי מותר וכרגיל אסור, והאחר אמר: בין כך ובין כך אסור. ולא ידענו מי אמר מה. ומתוך שאמר ר' יונה: היו זקנים בימינו שהיו מטפחין באחורי ידיהם בשבת, הרי שאמר בשינוי מותר וכרגיל אסור. רבי חיתן את ר' שמעון בנו והיו מטפחין באחורי ידיהם בשבת. עבר ר' מאיר ושמע את קולם. אמר: רבותינו הותרה השבת! שמע רבי קולו ואמר: מי הוא זה שבא לרדותינו בתוך ביתנו. ויש אומרים שכך אמר: מי הוא זה שבא לצנענו בתוך ביתנו. שמע ר' מאיר קולו וברח.

לכאורה, בהלכה זו היה צריך לפסוק כר' מאיר וכמו שאנו פוסקים ששבות במקום מצווה מותרת רק ע"י גוי או בבין השמשות מכיוון שדווקא בזה לא גזרו חכמים, אבל לעשות שבות בשינוי אף במקום מצווה לא מצינו מקום שהתירו! ואם כן היה צריך לפסוק כר' מאיר שאוסר. ואף אם נאמר שיש לסמוך על רבי משום שהיו רבים מצויים אצלו ומחדדן שמעתתיה, היינו צריכים להתיר סיפוק כלאחר יד רק במקום מצווה כמו רבי שטיפח בשעת נישואי בנו שאז יש מצווה לשמח חתן וכלה.

אלא ודאי שצריך לומר שהפוסקים נסמכו לא על מעשה דרבי אלא על דברי ר' יונה שהובאו קודם לכן. שם משמע שטיפוח הזקנים כלאחר יד בשבת אף שלא הייתה שם מצווה וכמותם פסק ר' יונה שטיפוח כלאחר יד מותר.

ובזה צריך לעיין: מדוע הראשונים פסקו כר' יונה וכאותם זקנים שטיפוח כלאחר יד מותר שלא במקום מצווה אף שזו שבות גמורה כנ"ל, הרי היה נוח לנו יותר אם הם היו פוסקים כאותו אמורא אחר, שחלק על ר' יונה, ואמר שאף כלאחר יד אסור.

אלא יש לומר שוודאי שלא נחלקו ר' יונה וחברו בשאלה האם באופן כללי התירו שבות בשינוי או לא, שבזה גם ר' יונה מודה שאסור. ומה שאמר כאן שמותר שבות כלאחר ידו שלא במקום מצווה וחברו אמר שאסור הוא משום שנחלקו בשאלה **על מה נחלקו רבי ור' מאיר**.

לדעת ר' יונה: רבי ור' מאיר נחלקו בשאלה האם טיפוח, סיפוק וריקוד הם אסורים מדין שבות גמורה או לא. ר' מאיר סובר שהם שבות גמורה ואסור לעשותם אף בשינוי ובמקום מצווה ורק ע"י גוי או בבין השמשות מותר. ולדעת רבי טיפוח, סיפוק וריקוד אינם שבות גמורה ומשום כך מותר לעשותם כלאחר יד. ומה שרבי עשה דווקא במקום מצווה באמת הוא לאו דווקא, שאין הכי נמי שגם שלא במקום מצווה מותר כלאחר יד, אלא שכך היה מעשה מאחר שמן הסתם בשבת נישואי בנו היה שמח ומתוך כך בא לטפח והקפיד לעשות כן כלאחר יד, אך גם אם לא הייתה שם שמחת חתונה היה עושה כן. כל זה הוא לשיטת ר' יונה.

אך לדעת חברו: נחלקו רבי ור' מאיר האם מה שלא גזרו חכמים שבות דשבות במקום מצווה הוא דווקא בבין השמשות או ע"י

גוי, או כל שבות דשבות לא גזרו. שלדעת רבי גם כלאחר יד יהיה מותר לעשות שבות במקום מצווה, ולדעת ר' מאיר רק ע"י גוי או בבין השמשות.

אם כן, גם ר' יונה וגם חברו פסקו כרבי, כל אחד לשיטתו, שלר' יונה טיפוח, סיפוק וריקוד אינם שבות גמורה ומותרים כלאחר יד אף שלא במקום מצווה, ולחברו אם לא במקום מצווה אסור בין כך ובין כך, ומותר רק כלאחר יד במקום מצווה. וזהו מה שפסקו הראשונים כר' יונה וכרבי שטיפוח, סיפוק וריקוד יש להם **גדר מיוחד של איסור חכמים** וכלאחר יד יהיה מותר. כך נראה ליישב את הקושיה, שאם לא כן כיצד ייתכן להביא להלכה היתר של שבות גמורה כלאחר יד.

אמת, שיש דרכים נוספות להבין את הסוגיה בירושלמי¹ אך משותף לכולן הוא העיקרון שיש להגדיר את האיסור לטפח, לספק ולרקוד כשבות ייחודית, שהותרה כלאחר יד.

ראיות לכך שיש לטיפוח, סיפוק וריקוד גדר מיוחד

להוכחת ההסבר, ברצוני לאסוף ראיות המוכיחות שטיפוח, סיפוק וריקוד נאסרו ברמה אחרת מזו של שבותים רגילים, לעומת נגינה בכלי שיר שהיא איסור שבות גמור, ולתרץ את קשיי הסבר זה.

לשאלה הראשונה: מדוע הביא המחבר להלכה, ולכאורה גם הדגיש, שדווקא לספק כלאחר יד מותר ונראה שבא לומר שאין

---

1 למשל, לומר שרבי ור' מאיר כלל לא נחלקו ביניהם, ור' מאיר העיר לרבי רק משום שחשב שטיפח כרגיל ולא ראה שטיפח כלאחר יד.

כן דין טיפוח וריקוד האסורים, ואם הם אכן בגדר מיוחד מדוע הוא אוסר לעשותם בשינוי?

לגבי ריקוד, אין זו קושייה כי אמנם ריקוד הוא שבות מיוחד שאינו חמור כמו שבות רגיל אבל מכיוון שאין שום דרך לעשותו כלאחר יד באופן שיהיה ניכר שהרוקד מתכוון לשנות מריקוד רגיל, אין אפשרות להתירו בשינוי ולכן לא התייחס אליו המחבר בהיתר של כלאחר יד.²

לגבי טיפוח שמשמע מהמחבר שאוסרו כלאחר יד זה אינו, וזה שנקט 'סיפוק' הוא לאו דווקא אלא הוא הדין טיפוח, אלא שהעתיק לשון זו מהרמב"ם (ולקמן נראה מדוע נקט כן הרמב"ם). א. ראייה לדבר שהמחבר לא מחלק בין סיפוק לטיפוח היא ממה שכתב בסימן של"ח סעיף ד' "יספוק כף אל כף, יטפח כפיו

---

2 הערת העורך (ברכיה ארז): מדוע ריקוד א"א לעשות בשינוי? מה ההגדרה של שינוי? אפשר שגם אי הכאת כף מידי פעם הוי שינוי מדרך הרגיל, כיון שהאדם מודע שהוא משנה מדרכו הרגילה. ואף כאן נאמר, שירקדו הפוך מדרך ריקודם הרגילה והוי שינוי מצוין: במקום שיסתובבו לצד ימין שיסתובבו לצד שמאל?!

תשובת הכותב: שינוי הוא לא גדר סובייקטיבי אלא תלוי בהסתכלות של אדם אחר. האם אדם אחר שרואה את הפעולה תוהה לעצמו מדוע האדם עושה אותה בצורה מוזרה. לכן בהסתובבות שמאלה במקום ימינה אין גדר של שינוי. ומסיבה זו גם באופן כללי קשה להגדיר מהו שינוי בפעולת הריקוד – שהיא כשלעצמה משונה. ולגבי ההצעה שאי הכאת כף עשויה להיחשב שינוי – אכן קשה להגדיר מתי דבר נחשב שינוי, ולכן אין לנו אלא להיצמד לדוגמאות שבידינו. לכן לגבי מחיאת כף והכאה על השולחן – מובא במפורש בירושלמי שהדרך היא להשתמש בגב היד (אחורי ידהון שרי), מה גם שזהו פשט המילים 'כלאחר יד'.

על ירכו" והרי זה הפוך ממה שכתב כאן שטיפוח הוא בידי, אלא שבאמת אין לו הבדל בין דין סיפוק לדין טיפוח, והפירוט שעשה בראש הסעיף להסביר מהו טיפוח ומהו סיפוק הוא לאפוקי מהשיטות האחרות שסוברות שסיפוק הוא מחמתו או על גבי כלי, אך על כל פנים דין טיפוח כדין סיפוק ששניהם מותרים כלאחר יד.³

ב. ועוד, שהיו שרצו לומר שמהירושלמי משמע שר' יונה דיבר דווקא על טיפוח, והרי לירושלמי טיפוח לרצונו חמור יותר מסיפוק, שהוא מחמתו, שפחות שייך בו כלי שיר, ואולי ר' יונה בא לחדש ולומר שלא רק סיפוק כלאחר יד מותר אלא אפילו טיפוח מותר, ואם כן יש חילוק ביניהם. ועל פי זה רצו לומר שהמחבר לא קיבל את החידוש של ר' יונה לטיפוח אבל לסיפוק, שהוא קל יותר, כן קיבל את דעתו. וזה גם כן אינו, משום שאצל הראשונים הייתה גרסה אחרת בירושלמי ובה היה כתוב "ר' יונה אמר אחורי ידיהון שרי" ואותה ציטטו רוב ככל הראשונים בסוגיה. על פי גרסה זו, שמובאת גם בבית יוסף, ההיתר של ר' יונה הובא בסתם ולא דווקא על טיפוח, והסיפור על הזקנים שטיפחו הוא רק ראייה לכך שר' יונה הוא שסבר שכלאחר יד מותר ולא חברו, ואם כן אין ראייה לחלק בין חומרת טיפוח לחומרת סיפוק, ואם הגמרא לא חילקה ביניהם והמשנה שנתה אותם בהדי הדדי מנין למחבר לחלק.

3 ואכן גם רש"י בשני מקומות החליף בין סיפוק לטיפוח וכתב שסיפוק הוא יד ביד. (שבת קמח. עירובין קד.)

הסבר מחודש בדברי הרמב"ם

וצריך לברר את לשון הרמב"ם (שבת, כג, ד-ה; המחבר העתיק אותה) שכתב שדווקא סיפוק כלאחר יד מותר.

כל דבר שהוא גמר מלאכה חייב עליו משום מכה בפטיש... לפיכך אסור להשמיע קול של שיר בשבת בין בכלי שיר כגון כנורות ונגלים בין בשאר דברים, אפילו להכות באצבע על הקרקע או על הלוח או אחת כנגד אחת כדרך המשוררים או לקשקש את האגוז לתינוק או לשחק לו בזוג כדי שישתוק כל זה וכיוצא בו אסור גזירה שמא יתקן כלי שיר.⁴

אין מספקין ולא מרקדין ואין מטפחין בשבת גזירה שמא יתקן כלי שיר, ולספק כלאחר יד מותר.⁵

מסתבר שלרמב"ם יש חילוק בין שני גדרי איסור השמעת קול: נגינה היא איסור שבות גמור, ואילו הכאה היא איסור פחות חמור שמוותר לעשותו כלאחר יד. על פי חילוק זה ברור מדוע שייך הרמב"ם את גזרת השמעת קול שמא יתקן כלי שיר למלאכת מכה בפטיש דווקא.

הרי בפשטות מלשון הגמרא יכולנו גם להסביר את החשש שמא יתקן כלי שיר במשמעות של בניית ויצירת הכלי ומשום מלאכת בונה, ולהבין שהחשש הוא שמא מתוך הריקוד והשמחה ירצה לבנות כלי נגינה. ואף על פי כן הרמב"ם הסביר שהחשש הוא שמא יתקן כלי נגינה מקולקל ויעבור על מכה בפטיש, משום

---

4 משנה תורה, הלכות שבת, כג, ד.

5 שם, ה.

שדבר זה מוכח מהירושלמי שבו התירו טיפוח וסיפוק כלאחר יד. הרי אם גזרת השמעת קול הייתה שמא ייצור כלי שיר לא היה מקום להתיר טיפוח כלאחר יד שהוא שבות גמור, ואדרבה לפי טעם זה שייך יותר החשש שהאדם ירצה לבנות כלי מאשר באדם שימנגן בכלי נגינה שאין לו צורך לבנות כלי חדש. כי כאשר אדם מתופף על השולחן הוא ירצה לבנות כלי שיר, שהרי הטיפוף פחות איכותי, ולכן ירצה ללכת וליצור כלי שיר. אבל מזה שהגזירה היא שמא אתקן כלי שיר, נראה שעיקר החשש הוא שאם אשתמש בכלי שיר תקין ואיכותי והוא יתקלקל, ארצה לתקן אותו. ומחייאת הכפים והסיפוק על גבי השולחן הם **נספחים** לעיקר הגזירה על נגינה בכלי שיר.

מזה שר' יונה התיר להשמיע קול באופן של טיפוח כלאחר יד, הבין הרמב"ם שהאיסור אינו משום בונה אלא משום מכה בפטיש, וועיקר הגזירה היא על נגינה בכלי שיר שמא יתקלקלו ויתקנם, ובטיפוח החשש רחוק יותר – שמא יביא האדם כלי שיר ואם יביא שמא יתקלקלו ויתקנם, ולכן אין לאיסור טיפוח חוזק כמו לאיסור נגינה ששווה לשאר השבותים.

הסבר זה מובן היטב גם מצד סברה נוספת, שכן בכך עצם הגזרה מובנת יותר: חכמים ראו שבעיני האדם האיסור לשפץ כלי פחות חמור מאשר האיסור לבנות כלי חדש, ולכן ראו צורך לגזור על תיקון ומשום מכה בפטיש.

---

6 ואין לומר שלרמב"ם האיסור הוא מכה בפטיש ולא בונה משום שאין לו בניין וסתירה בכלים, מכיוון שהרמב"ם כולל כאן גם איסור להכות באצבע על הקרקע, ובפעולה זו כן קיים החשש של בונה (השוואת גומות).

לאחר שלמד הרמב"ם מהירושלמי שהחשש הוא משום מכה בפטיש ושבתוך איסור השמעת קול יש גדר של טיפוח שהוא קל יותר מאיסור שבות רגיל, חילק הרמב"ם חילוק מתבקש בין נגינה בכלי שיר (כגון כלי מיתר וכלי נשיפה) שבד"כ עשויים להתקלקל תדיר⁷ לבין הכאה בין על הגוף ובין ע"ג כלי טיפוף שהיא מגושמת יותר ובה החשש אינו שכלי ההקשה יתקלקל ויתקנו אלא שמחמת השירה והקצב יביא כלי נגינה וכלי זה יתקלקל ויתקנו.

על פי זה מתיישבת גרסתם של אלו שגורסים ברמב"ם בפירוש המשנה: **"סיפוק - הוא ניגון והכאה בצלצל [מצלתיים]"** שכיוון שאין חשש במצלתיים עצמם שהאדם יבוא לתקן אותם כי הם רק חתיכת מתכת אלא כל החשש הוא שהשירה והקצב יגרמו לאדם להביא כלי נגינה אחרים, לכן יהיה מותר להכות במצלתיים כלאחר יד.

ביתר תוקף מתיישבת ע"י חילוק זה בין נגינה להכאה שאלת ה'אור הישר' שתמה מדוע לא חיבר הרמב"ם את הלכה ה' עם הלכה ד', וכעת ברור שבהלכה ד' כתב הרמב"ם את עצם הדין שגזרו חכמים שלא להשמיע קול שיר בשבת בכל האופנים: **"בין בכלי שיר כגון כינורות ונבלים (=שהם כלי נגינה) בין בשאר דברים (=כלי הקשה), ואפילו להכות באצבע וכו' (=בדברים שאינם מיוחדים להשמעת קול)"**, ואכן בזה כבר נכלל איסור טיפוח וסיפוק. אלא שבהלכה ה' מחדש הרמב"ם שיש דרגות שונות בגזרה ומה שאמרו במשנה בביצה הוא קל יותר מנגינה בנבלים וכינורות, ויהיה מותר לעשותו

---

7 שכן מבחינה הלכתית כיוון הכלי ע"י מתיחה או הרפייה של המיתר נחשב מכה בפטיש.

כלאחר יד וזה מה שמסיים "ולספק כלאחר יד מותר" שהכאה בכלי הקשה מותרת בשינוי וכל שכן טיפוח בידיים, מכיוון שהם רחוקים מלהביא את האדם לעבור על מלאכת מכה בפטיש.⁸

הסבר מחודש בדברי השו"ע

אם כן, מצאנו את מקורו של המחבר למה שכתב "ולספק כלאחר יד מותר" ולמרות שלא נקט כרמב"ם בפירוש המילה 'סיפוק', עדיין בעצם חלוקת האיסור לשני גדרים הלך אחריו וסבר גם הוא שיש לחלק בין טיפוח וסיפוק לבין שאר השמעת קול שיר. לעומת הרמב"ם שמחלק בין כלי נגינה (כינור) לכלי הכאה (מצלתיים), המחבר מחלק בין כלי שיר [כינור ומצלתיים] לבין כלים שלא מיועדים להשמעת קול שיר (סיר ושולחן). מכל מקום הוא נשען על הרמב"ם שגורס שישוד איסור שבות זה הוא מלאכת מכה בפטיש, אך בשונה ממנו הוא סובר שגם בכלי הקשה קיים החשש שמא האדם יתקן אותם ולכן מתיר בכלאחר יד רק השמעת קול שיר בכלים שלא עשויים לכך.

חילוק זה נראה בבהירות גם ממה שחילק המחבר בין סימן של"ח לסימן של"ט:

סימן של"ח כפי שנכתב בראשו, עוסק באיסור השמעת קול בשבת ופותח וכותב שהשמעת קול בכלי שיר אסורה (אף שלשון זו לא הוזכרה בשום מקום), מדוע השו"ע לא כתב כלשון הגמרא שהשמעת קול שיר אסורה? אלא שהשו"ע בא לומר שיש הבדל

8 אמנם יש עוד לברר מניין לרמב"ם שפירוש המילה סיפוק היא הכאה בכלי.

בין השמעת קול בכלי שמיוחד לשיר לבין השמעת קול שלא בכלי כזה. ברור שהשמעת קול בכלי שיר היא איסור שבות גמור כמו שכותב בסעיף ב' שאפשר לומר לגוי לנגן בכלי נגינה רק במקום מצווה.

בסימן של"ט שבו מונה כמה דינים פרטיים הוא כותב את איסור טיפוח, סיפוק וריקוד, שבהבנה ראשונית השו"ע היה צריך להכניסם בסימן של"ח, אלא שמוכח מכאן שבסימן של"ט השו"ע כותב על השמעת קול שלא בכלי שיר שהוא גדר בפני עצמו ולכן כוללו בסימן שעניינו דינים פרטיים.

לפי זה, מה שהעיר הפסקי תשובות⁹ ש"לשון המחבר 'ואפילו' צריכה ביאור, כי להכות באצבע או על הלוח וכו' כדרך המשוררים חמור טפי מטיפוח וסיפוק וריקוד" אינו מחוור. ודווקא מדוקדקים דברי המחבר שכל השמעת קול שלא בכלי שיר מותרת כלאחר יד ואם כן אין הבדל הלכתי בין בהקשה על השולחן לבין מחיאת כף, ומה שכתב שכתב 'אפילו' הוא משום שאינם כתובים במשנה והיה מקום לומר שהשמעת קול שלא בכלי שיר נאסרה דווקא במה שכתוב במשנה היינו טיפוח, סיפוק וריקוד, ומחדש שכל השמעת קול שלא בכלי שיר נאסרה, אלא שהותרה כלאחר יד.

ואין להקשות שאם אנו מחלקים בין השמעת קול בכלי נגינה להשמעת קול ללא כלי, יוצא שאיסור השמעת קול ללא כלי הוא גזרה לגזרה – שמא יביא כלי שיר, ואם יביא שמא יתקלקל ויתקנו. כי יש לומר שהכול נאסר בגזרה אחת שלא להשמיע קול שיר, רק שמלכתחילה האיסור להשמיע קול ללא כלי נאסר רק

---

9 סימן של"ט, הערה 7, בשם שו"ת אבני ישפה.

כדרכו. כפי שאמרנו, הסברה לכך היא שחכמים לא חששו שאדם שמכה כלאחר יד בגופו או בכלי שלא שייך בו שיפוף, יגרר אחר השירה והקצב וילך להביא כלי נגינה.

מה נכלל באיסורי השבות במשנה?

גם לאחר הגדרת טיפוח, סיפוק וריקוד כאיסור מיוחד, צריך להתמודד עם הקושי שנובע מלשון המשנה. הרי אם האיסור שונה מאיסורי השבות הרגילים, מדוע כלל אותו התנא במשנה שמגדירה "ואלו הן משום שבות", שדווקא נראה שהאיסורים המופיעים בה הם איסורי השבות הקלאסיים ביותר.

א. אפשר לענות על כך ולתרץ שאכן האיסור לטפח וכו' חמור באותה חומרה של כל איסורי השבות, אלא שחכמים לא גזרו על עשייתו בשינוי, ומשום כך קראו לו שבות.

ב. אך אולי אפשר לענות בדרך נוספת, שבהירותה נראית היטב.¹⁰ לולי דמסתפינא הייתי אומר שהמשנה בביצה שאומרת "אין מטפחין וכו'" כלל לא עוסקת באיסור השמעת קול שיר.

הגמרא בעירובין אומרת שישנו איסור לטפח, לספק ולרקד, אך איסור זה אינו קשור כלל להשמעת קול. על פי הסברו של רבה, הברייתא שם עוסקת באדם ששומר על פירותיו מפני העופות, ואוסרת עליו לטפח, לספק ולרקד להגנת פירותיו מחשש שמא ייטול צרור אדמה ויזרקהו על העופות לרשות הרבים.

10 אף על פי שבהחלט יש בדרך זו גם קשיים.

אם כן, כוונת המשנה שלנו באומרה שאין מטפחין, מספקין ומרקדין היא דווקא באדם ששומר על הפירות. ומה שאמרה הגמרא על המשנה שאין מטפחין שמא יתקן כלי שיר, ולא אמרה שמא ייטול צרור, משום שהגמרא היא על פי שיטת אב"י שכל השמעת קול אסורה שמא יתקן כלי שיר. ואכן כך הסביר אב"י גם את הברייתא בעירובין, שאוסרת לעשות בדיוק את אותן פעולות מחשש שיתקן כלי שיר, לעומת רבה שהסביר שהחשש הוא שהאדם יזרוק צרור.

לפיכך, לנו, שאנו פוסקים כרבה,¹¹ כלל לא מצאנו מקום שנאמר בו שטיפוח בעת השירה הוא שבות, אלא רק טיפוח לשימור הפירות. ולפי זה אין התנגשות בין ההגדרה החדשה שנתנו לאיסור טיפוח, סיפוק וריקוד שאמרנו שאינו איסור שבות רגיל, לבין דברי המשנה שטיפוח, סיפוק וריקוד הם שבות.

ועוד יש לומר שלכאורה קשה על דברינו ש"לספק כלאחר יד" קאי על כל הסעיף, ממה שכתב המחבר כאן "אין מטפחין... או לקשקש לתינוק באגוז, או לשחק בו בזוג (=פעמון) כדי שישתוק". שהרי זוג זה הוא כלי שעשוי להשמעת קול, ואיך יהיה מותר להשמיע בו קול בשינוי. אך שמא מעז יצא מתוק, ומה שהכניס המחבר דין זה בסעיף דנן משום שדווקא בתינוק מדובר. והגם שהפעמון הוא כלי שיר וראוי להיות בסימן של"ח, כיוון שהתינוק מצטער ובוכה, מתיר לקשקש לו בו בשינוי.¹² ונכון שבביאור הלכה הבין שאסור

---

11 שלא אסרו כל השמעת קול, אלא רק השמעת קול שיר.

12 וכמובן שההיתר הוא רק באותו דבר שבו חלק המחבר על הרמב"ם – כלי הקשה. אך אין לנגן בכלי נגינה בשינוי גם אם התינוק מצטער.

לקשקש בשינוי לתינוק הבוכה, ואמר שדווקא סיפוק הוא שהותר כלאחר יד משום שרק אותו התיר הירושלמי. אולם לעניות דעתנו נראה שנקט כן הביאור הלכה משום שאכן כך נראה בתחילה, אך לפי כל מה שהארכנו להראות במאמר זה, ברור שהמחבר בכותבו ש"סיפוק כלאחר יד מותר" בא להורות שכל השמעת קול שאינה בכלי שיר מותרת בשינוי. ואולי כל עניינו של מאמר זה הוא רק לאפוקי ממחשבה זו של הביאור הלכה, שרק סיפוק הוא שמותר כלאחר יד. ולעניין הלכה למעשה בפעמון אכן יש עוד מקום לדון, אם כי כפי שכתבנו, נראה שגם אותו בא להתיר המחבר בשינוי לתינוק הבוכה.

מסקנה

היוצא לנו מכל הנ"ל הוא, שלשיטת השו"ע יש איסור דרבנן גמור לנגן בכלי נגינה [ובכללם כלי הקשה] ואין לנגן בהם בשינוי אף לא במקום מצווה, ככל השבותים. ואולם, גם השמעת קול שיר שלא על ידי כלי נגינה אסורה, אלא שחכמים לא גזרו על עשייתה כלאחר יד.

למעשה, לפי זה יש איסור בתיפוף על שולחן בשבת, בין אם מתופף לאט או מהר. אך כאשר מתופף עם גב היד מותר לתופף על השולחן גם במהירות. שאלתי את הרב יצחק זילברשטיין ואת הרב יעקב אריאל למסקנה זו ושניהם אישרו את נכונותה.¹³

¹³ לפי דברנו, אין כל חילוק בין תיפוף בידיים או בסכין ומזלג על השולחן או על סיר, כל עוד עושה זאת בשינוי. ונראה שיהיה מותר לאחוז סכין בגב יד אחת ומזלג בגב היד השנייה ולתופף כך על השולחן, שהרי אין חילוק בין יד ובין כלי שלא עשוי לנגינה והקשה. אך יש להתייעץ עם פוסק הלכה לפני מעשה.